

УДК 338.4

Войтович С.Я., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Данилюк Т.І., к.е.н., доцент

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ЗНАЧЕННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ СФЕРИ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

В статті розглянуто значення сфери послуг та її важливість в економіці країни. Приділено увагу тенденціям становлення та перспективам розвитку ринку послуг в Україні.

Ключові слова: сфера послуг, становлення сфери послуг, перспективи розвитку сфери послуг.

Voitovich S., Danyliuk T.

SIGNIFICANCE AND TENDENCIES OF FORMATION OF THE SPHERE OF SERVICES IN UKRAINE

The article deals with the significance of the sphere of services and its importance in the country economy. Attention is paid to the formation tendencies and development perspectives of the market of services in Ukraine.

Key words: sphere of services, formation of sphere of services, development perspectives of sphere of services.

Войтович С.Я., Данилюк Т.І.

ЗНАЧЕНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ СТАНОВЛЕНИЯ СФЕРЫ УСЛУГ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрена роль сферы услуг и ее важность в экономике страны. Уделено внимание тенденциям становления и перспективам развития рынка услуг в Украине.

Ключевые слова: сфера услуг, становление сферы услуг, перспективы развития сферы услуг.

Постановка наукової проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Сфера послуг сьогодні – це одна з найперспективніших галузей економіки, що швидко розвивається. Вона охоплює торгівлю і транспорт, фінанси і страхування, комунальне господарство, освітні та медичні

установи, шоу-бізнес тощо. Останні десятиліття характеризуються збільшенням ролі сфери послуг у світовій економіці. Активно розвивається сфера послуг як виробничо-комерційна система і в Україні, де працює понад 55 % зайнятих в економіці людей.

На сьогоднішній день, радикальні перетворення та проблеми в економіці України загострили проблему недооцінювання важливої ролі сфери послуг. Це зумовило необхідність у визначенні ролі сфери послуг в процесі становлення і розвитку нового економічно-стабільного суспільства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Зростаюча роль ринку послуг у світовій економіці характеризує підвищений інтерес учених-економістів до теоретичних і практичних аспектів розвитку сфери послуг.

В Україні сьогодні існує незначна кількість досліджень та публікацій щодо проблем становлення та перспектив розвитку сфери послуг. Серед українських та закордонних вчених увагу до проведення таких наукових досліджень приділяють: В. Апопій [1], І. Бойко, Т. Бушменко [6], М. Окландер, Р. Заблодська, А. Войчак, Є. Голубков, В. Онищенко, В. Захожай, О. Моргулець [4] та інші. З огляду на неповноту охоплення даних наукових питань, можна стверджувати про важливість та перспективність дослідження ролі та тенденцій розвитку сфери послуг в економіці України.

Цілі статті. Актуальність і невідкладність вирішення проблем становлення та розвитку сфери послуг окреслити коло цілей щодо обґрунтування важливості розвитку сфери послуг в економіці України, оцінювання тенденцій її становлення та стану, аналізування світового досвіду щодо забезпечення економічної стабільності в країні шляхом активізації функціонування підприємств даної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Сучасні тенденції в розвитку споживання, що супроводжуються підвищенням добробуту та зміною структури споживчих пріоритетів, характеризуються різким зростанням ролі послуг в системі потреб людини, оскільки “послуга – це одна із форм задоволення потреб людини” [3]. Сфера послуг представляє собою сукупність галузей, підгалузей і видів діяльності, функціональне призначення яких у

системі суспільного виробництва виражається у виробництві й реалізації послуг і духовних благ для населення. Варто зазначити, що виробництво матеріальних послуг невідривно пов'язане з матеріальними об'єктами: транспорт змінює положення предметів у просторі, торгівля – їх належність кому-небудь і т.д., а виробництво нематеріальних послуг (знань, безпеки, здоров'я, позитивних емоцій) набагато сильніше відірвано від матеріальних об'єктів. Тут об'єктом впливу стають не інші речі, а безпосередньо людина. Протиставлення матеріального/нематеріального дуже відносно: скажімо, у торгівлі продавати можна нематеріальні послуги (наприклад, при покупці квитка в кінотеатр), а охорона здоров'я неможлива без використання цілком матеріальної апаратури. Багато конкретних видів сервісу з'єднують відразу обидва підсектори: наприклад, туризм включає і транспортні послуги, і культурну освіту (екскурсійне обслуговування). Тому, дотепер, серед фахівців немає єдності з приводу галузевого складу сфери послуг.

У розвинутих країнах сфера послуг є найбільшим сектором економіки, що за значущістю посідає головне місце. У ній працює в середньому 65-75 % зайнятого населення, на неї припадає 50 % обсягів капіталовкладень, 63-74 % ВВП. Розширюється спектр пропонованих послуг, спостерігається зростання числа зайнятих у цій сфері. Скажімо, сьогодні у ФРН у цій сфері зайнято 41 % робочої сили, в Італії – 38 %, у Нідерландах – майже 50 %, у США – 73 %. У сфері послуг зайнято більше половини працездатного населення світу [7].

Для промислово розвинених країн середньорічні темпи приросту ВВП у сфері послуг за останні два десятиліття істотно випереджають темпи приросту ВВП у сфері виробництва товарів (близько 2,5%). Аналогічні тенденції характерні й для ряду країн, що розвиваються, де темпи виробництва в галузях сфери послуг мають ще вищі значення. У світовій економіці також спостерігається постійне збільшення обсягів експортно-імпортних операцій у сфері послуг [5]. Така динаміка цілком відповідає тенденції глобалізації світової економічної системи.

У західних країнах послуги переважно враховуються в складі ВВП і становлять один з головних пріоритетів державної

економічної політики. В Україні ж тільки незначна частина послуг в галузях будівництва, транспорту, зв'язку, у сфері обслуговування матеріального виробництва включалася до складу ВВП. На противагу матеріальному виробництву, виробництво нематеріальних послуг: житлове і комунальне господарство, побутове обслуговування, охорона здоров'я, освіта, фізкультура і спорт, культура і мистецтво, наука і багато інших не враховувалися в сукупному суспільному продукті і національному доході країни. Переважне число галузей сфери послуг фінансувалося з державного бюджету, причому виділення коштів відбувалося, як правило, за залишковою ознакою [4].

В Україні ринок послуг формувався відповідно до вимог централізованої, планової системи господарювання. Зі здобуттям незалежності країна отримала у спадок сформовану структуру ринку послуг, основними суб'єктами якого були державні спеціалізовані підприємства – "будинки побуту", комбінати побутового обслуговування житла тощо, які надавали відповідні послуги для населення. Ринок послуг було цілком монополізовано державою, а надання багатьох видів послуг населенню не вважалось престижним. Заробітна плата працівників цієї сфери була нижчою, ніж у провідних галузях народного господарства, тому кращі фахівці, як правило, не затримувались у ній. Загальноекономічна криза, що охопила народне господарство, значно ускладнила процес розвитку сфери послуг. На початку ХХІ ст. підприємства державної, комунальної форм власності продовжують домінувати на ринку послуг (оздоровчі, освітні, житлово-комунальні послуги тощо). Однак, у країнах з розвинутою ринковою системою господарювання основою ринку послуг є малі підприємства, засновані на приватній власності.

Сьогодні в Україні сфера послуг стає, мабуть, єдиним сектором економіки, що в умовах структурної кризи нарощує обсяги виробництва, оскільки з формуванням в Україні ринкової економіки розпочався і розвиток підприємництва. Це ще пояснюється і тим, що багато послуг, які раніше надавалися споживачам безкоштовно або за символічну плату (тобто фінансувалися з бюджету), переважно стали платними. Це освіта, охорона здоров'я, спортивні послуги, послуги радіо, телебачення тощо. Крім скорочення державного фінансування, сама

трансформація економіки викликала до життя появу багатьох нових видів послуг (фінансово-кредитних і консалтингових, аудиторських, брокерських, трастових та інших). У результаті цього посилилася конкуренція між підприємствами сфери послуг. Ринок послуг став привабливим для підприємців тому, що деякі види послуг практично не потребують значного стартового капіталу. Це, з одного боку, дозволяє сподіватися на швидке відтворення вкладень, що важливо в умовах інфляції. З іншого боку, розвиток сервісних підприємств створює необхідні умови для використання праці висококваліфікованих працівників, які опинилися під загрозою безробіття.

Так, для сучасної структури ВВП України по галузях також характерна швидко зростаюча частка сфери послуг, що нині перевищує 40% і забезпечує робочі місця 55% зайнятих в господарстві країни людей [4]. Найбільшими секторами сфери послуг в Україні є торгівля й ремонт автомобілів, транспорт та зв'язок, фінанси і кредит. Швидкими темпами розвиваються туристичний сектор (у т.ч. готельне господарство), побутові послуги, послуги швидкого харчування, ремонтно-будівельні послуги та сектор послуг, пов'язаний з розважальними і видовищними заходами [5]. Внаслідок економічної кризи, в Україні найбільше потерпають такі сфери послуг як пральні та хімчистки, ремонтні майстерні, трохи ліпше становище має ресторанний ринок, ринок салонів краси та ринок корпоративного страхування, зберігають стабільність з найменшими втратами ринок телефонії, готельний ринок, ринок реклами та маркетингових послуг, а в стані процвітання знаходяться послуги, які донедавна практично були відсутні на українському ринку або офіційно не визнавалися (ринок послуг автозаправок, операції з нерухомістю, валютою, репетиторство та ін.).

Оцінюючи розвиток сфери послуг двох останніх десятиліть у світовому масштабі, можна відзначити, що визначальними факторами є науково-технічна революція й структурно-технологічна перебудова матеріального виробництва. Так, науково-технічна революція стимулює вихід на ринок широкого спектру нових послуг, пов'язаних з інформаційними технологіями, комп'ютеризацією, новими способами комунікацій [2]. Формування сталих ринкових відносин в Україні передбачає збалансований

розвиток ринку послуг та інфраструктури, здатної зв'язати в єдине ціле всі галузі сфери послуг і підприємства різних форм власності, що функціонують у ній. Лише розвиток інфраструктури підвищить маневреність і мобільність ринку послуг, завдяки чому скорочуються терміни впровадження нових технологій надання і реалізації послуг, прискорюється обіг основних та оборотних фондів. Також залучення іноземного капіталу забезпечить не тільки надходження необхідних фінансових ресурсів, але й передових, технічно ефективних методів реалізації послуг, що сприятиме підвищенню їх якості, доступності, культури обслуговування та в кінцевому рахунку – підвищить конкурентоспроможність вітчизняних виробників послуг та значно зміцнить позиції України в міжнародному обміні послугами

Висновок. За результатами проведених досліджень можна зробити такі висновки:

1) сучасні тенденції в розвитку споживання, що супроводжуються підвищенням добробуту та зміною структури споживчих пріоритетів, характеризуються різким зростанням значення послуг як в системі потреб людини, так і в структурі економіки України;

2) ринок послуг в Україні і надалі перебуває у стані становлення, обіймаючи значну частку ВВП України та забезпечуючи робочі місця значній частині населення;

3) світовий досвід показує, що діяльність у цій сфері може забезпечити економічну стабільність та стимулювати підвищення ефективності функціонування національного господарства.

1. Апопій В.В., Олексін І.І., Шутовська Н.О., Футало Т.В. Організація і технологія надання послуг: Навч. пос. / За ред. Апопій В.В. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 312 с.

2. Демидова Л. С. Сфера услуг в постиндустриальной экономике // Мировая экономика и международные отношения. – 1999. – № 2. – С. 23-28.

3. Легорнев С.Ф. Что считать услугой ? – М.: Знание, 1990. – 64 с.

4. Моргулець О.Б. Менеджмент у сфері послуг. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 384 с.

5. Мусатов Б.В. Товары и услуги населению. – М.: Знание, 1986. – 64 с.

6. Сфера услуг: менеджмент: Учебн. пособ. / кол.авт.; под ред. Т.Д. Бурменко. – М.: КНОРУС, 2007. – 416 с.

7. Товары и услуги: Проблемы управления / Авт. кол.: А.В. Орлов и др. – М.: Экономика, 1990. – 320 с.